

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11176574>

OMONAT SAQLASH SHARTNOMASI

Yoʻldoshev Samariddin Rahmatulla oʻgʻli

Termiz davlat universiteti Yuridik fakulteti

2-kurs talabasi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola doirasida ijtimoiy munosabatlar sirasiga kiruvchi omonat saqlash shartnomasiga keyingi oʻrinlarda batafsil toʻxtalib oʻtamiz. Omonat saqlashning asosiy tushunchasiga, taraflarning huquq va majburiyatlariga alohida toʻxtalib oʻtamiz.

Kalit soʻzlar: omonat saqlash shartnomasi, omonat saqlovchi, yuk topshiruvchi.

Omonat saqlash shartnomasi haqida soʻz borar ekan bunda unga oid asosiy tushunchlarni bilib olishimiz kerak boʻladi. Bunda Omonat saqlash ashyoning buzilishi yoki oʻgʻirlanishining oldini olish kabi maishiy ehtiyojlarni taʼminlash maqsadida amalga oshiriladigan keng tarqalgan xizmat koʻrsatish turlaridan biri boʻlib hisoblanadi.

Omonat saqlash bilan bogʻliq ijtimoiy munosabatlar ilgaridan huquqiy tartibga solingan. Masalan, qadimgi rim huquqida mulkni vaqtincha saqlashga berish bilan bogʻliq munosabatlarni tartibga soluvchi normalardan iborat boʻlgan “depositum” instituti mavjud boʻlgan. Omonat saqlash shartnomasi boʻyicha omonat saqlovchi saqlashga berilgan ashyoga nisbatan egalik qilish huquqigagina ega boʻlgan, omonat narsasidan foydalanishga faqatgina shartnomada toʻgʻridan-toʻgʻri koʻrsatilgan hollardagina yoʻl qoʻyilgan. Har qanday holda ham mulkning egasi saqlashga topshiruvchi boʻlib qolavergan.

Avvaladan xalqimizda “omnatga qilma xiyonat”-tarzidagi naql mavjudligini bilamiz. Bugungi kunga kelib bu munosabat normativ-huquqiy hujjatlarda tartibga solingan. Omonat saqlash bilan bog‘liq ijtimoiy munosabatlar O‘zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi 51-bobi normalari asosida shartnoma bilan tartibga solinadi. Fuqarolik kodeksining 875-moddasida Omonat saqlash shartnomasi bo‘yicha bir taraf -omnat saqlovchi unga ikkinchi taraf -yuk topshiruvchi bergan ashyoni saqlash va bu ashyoni to‘la holida qaytarish majburiyatini oladi.

Omonat saqlashni o‘z kasb faoliyatining maqsadlaridan biri sifatida amalga oshiradigan tashkilot (professional omonat saqlovchi) omonat saqlash shartnomasida saqlovchining yuk topshiruvchidan ashyoni shartnomada nazarda tutilgan muddatda saqlashga qabul qilish majburiyati ko‘zda tutilishi mumkin. Omonat saqlash shartnomasini boshqa shartnomalardan ajratib turuvchi huquqiy belgilari mavjud bo‘lib, unga quyidagilar kiradi:

- birinchidan, umumiy qoidaga binoan omonat saqlash real shartnoma bo‘lib hisoblanadi, ya’ni, ashyoni omonat saqlash yuzasidan taraflar o‘rtasidagi huquq va majburiyatlar yuk topshiruvchi tomonidan ashyoning omonat saqlovchiga topshirilishi paytidan e’tiboran vujudga keladi. Shuningdek, omonat saqlashni o‘z kasb faoliyatining maqsadlaridan biri sifatida amalga oshiradigan tashkilot (professional omonat saqlovchi) yoki yuridik shaxslar o‘rtasida omonat saqlash shartnomasi tuzilganda mazkur shartnoma konsensual shartnomalar guruhiga taalluqli bo‘ladi, chunki bunday shartnoma bo‘yicha omonat saqlashga topshiruvchining ashyoni omonat saqlashga qo‘yish.

- ikkinchidan, omonat saqlash shartnomasi haq evaziga yoki tekinga tuzilishi mumkin, bu shartnoma bo‘yicha omonat saqlovchi sifatida kim (professional omonat saqlovchi) ishtirok etayotgani bilan bog‘liqdir.

Omonat saqlash shartnomasi predmati, tuzilish shakli va muddati.

Omonat saqlash shartnomasining predmeti omonat saqlovchi tomonidan yuk topshiruvchiga ko‘rsatiladigan xizmatlar majmui hisoblanadi. Mazkur xizmatlarning ob’ekti bo‘lib fuqarolik muomalasidan chiqarilmagan, fuqarolar va yuridik

shaxslarning iste'mol maqsadlariga mo'ljallangan ko'char mol-mulklar bo'lishi mumkin. Jismoniy xususiyatlari jihatidan omonat saqlovchining ixtiyoridagi binoga yoki hududga joylashtirilishi mumkin bo'lgan buyumlargina omonat saqlash shartnomasining ob'ekti bo'la oladi.

Ko'chmas mulklarni saqlash uchun qo'riqchi tayinlanishi mumkin. Masalan, Fuqarolik kodeksining 900- moddasiga ko'ra ko'chmas mulklar sekvestr tartibida - nizoli ashyolarni saqlash hisoblanib saqlashga topshirilishi mumkin. Fuqarolik qonunchiligiga ko'ra omonat saqlash shartnomasining shakli uni tuzish holatlari va turidan kelib chiqqan holda belgilanadi. Agar omonat saqlash shartnomasi tomonlaridan biri yuridik shaxs bo'lsa yoki shartnoma ob'ektining qiymati eng kam oylik ish haqining o'n baravaridan ortiq bo'lsa yozma ravishda tuzilishi kerak. Quyidagi hollarda omonat saqlash shartnomasining yozma shakliga rioya qilingan hisoblanadi:

1) agar ashyoning saqlashga qabul qilinganligi fakti omonat saqlovchi tomonidan yuk topshiruvchiga saqlash tilxati, pattasi, guvohnomasini, omonat saqlovchi imzolagan boshqa hujjatni berish yo'li bilan tasdiqlangan bo'lsa;

2) agar bunga qonun hujjatlarida yo'l qo'yilgan yoki u saqlashning ushbu turi uchun odatdagi hol bo'lsa, ashyolar saqlash uchun qabul qilinganligini tasdiqlaydigan nomerli jeton (nomer) yoki boshqa belgi berilgan bo'lsa.

Omonat saqlash shartnomasining oddiy yozma shakliga rioya qilmaslik saqlashga qabul qilingan ashyo bilan omonat saqlovchi qaytargan ashyoning aynan o'zligi xususida nizo chiqqan taqdirda, taraflarni guvohlarning ko'rsatmalarini vaj qilib keltirish huquqidan mahrum etmaydi. Shuni ta'kidlash joizki, ashyo saqlash uchun favqulodda holatlarda (yong'in, tabiiy ofat, to'satdan kasal bo'lish, hujum xavfi va boshqalar) topshirilgan bo'lsa, shartnomaning yozma shakliga rioya qilish talab etilmaydi.

Omonat saqlash shartnomasida taraflarning huquq va majburiyatlari.

Har qanday shartnomaning mazmuni taraflarning huquq va majburiyatlaridan iborat bo'ladi. Omonat saqlash shartnomasida taraflarning huquq va majburiyatlarini

tavsiflashdan oldin shuni ta'kidlash joizki, qonunga ko'ra yuk topshiruvchi va omonat saqlovchining huquq va majburiyatlarini belgilashda shartnomaning real yoki konsensual, muddatli yoki muddatsiz ekanligi, tekinga yoki haq evaziga tuzilganligi, shuningdek, mazkur munosabatlarda professional omonat saqlovchi ishtirok etayotganligi muhim ahamiyatga ega.

Umumiy qoida bo'yicha, shartnoma bo'yicha taraflarning huquq va majburiyatlari faqatgina ashyo omonat saqlovchiga taqdim etilgan vaqtdan vujudga keladi. Biroq, ba'zi bir hollarda taraflarning huquq va majburiyatlari ular o'rtasida tuzilgan shartnoma bilan aniqlanadi, ular shartnomada huquq va majburiyatlar ashyo saqlashga topshirilgandan keyin vujudga kelishi to'g'risida hamda huquq va majburiyatlar vujudga kelishi uchun ashyoni saqlashga topshirish lozimligi to'g'risida aniq belgilab olishlari mumkin. Saqlangan ashyo, balki, saqlash vaqtidan olingan uning xosili va daromadi ham qaytarib beriladi.

Shuni ta'kidlash lozimki, omonat saqlovchi tomonidan omonat saqlash tekinga amalga oshirilayotganda, yuk topshiruvchi ubdan saqlashni muxim shartlariga rioya qilishni talab qila olmaydi, ushbu holatda omonat saqlovchi ashyoni o'z mulkni qanday tartibda saqlasa uni ham shunday saqlashi lozim bo'ladi. Bu holda saqlovchi ashyoning buzilishi uchun, agar u uchun binoda aniq bir haroratni ushlab turish, shamollatish, maxsus qayta ishlov berish va boshqalar kabi maxsus saqlash shartlari talab gilingan bo'lib, omonat saqlash shartnomasida ushbu shartlar nazarda tutilmagan yoki omonat saqlovchi o'zining mulki uchun ushbu harakatlarni amalga oshirmaganda javob bermaydi.

Ammo bugungi kunda ushbu shartnomada taraflar bo'yicha nizolar va kelishmovchiliklar ham mavjuddir. Masalan omonat ishinib topshirilgan shaxs tomonidan topshirilgan tovarlarning yetarli darajada saqlanmaganligi, yoki iste'mol qilinadigan oziq-ovqat mahsulotlarining yetarli darajada saqlanmaganligi oqibatida iste'molga yaroqsiz holga kelib qolganligi, shartnoma shartlariga muvofiq kelmaydigan sharoirda saqlanishi, taravlar bo'yicha kelishilgan bitimga rioya qilmaslik,

vaqtida tovarni olib kelmaslik va o'z vaqtida saqlanilgan ashyo, tovarlarni olib ketmaslik kabi bir qancha muammolarni misol qilib keltirishimiz mumkin.

Ushbu yuqorida keltirib o'tilgan masalalarga oid muammolarni hal qilishda mening taklifim shundan iboratki saqlanayotgan ashyolar, tovarlar, ayniqsa oziqovqat mahsulotlarining saqlanish darajasi bo'yicha sanitar gigiyenalik tekshuruv ishlarini amalga oshirish. Sharnoma shartlari buzulgan holatlarda darhol berilgan arizani olib, nizosini hal qilish lozim. Bundan tashqari sohta tadbirkorlik bilan shug'ullanayotgan tadbirkorlarning faoliyatiga chek qo'yish ham muhim ahamiyat kasb etadi. Bundan tashqasi barcha shu soha tadbirkorlari haqidagi ma'lumotlarni o'zida jamlagan platforma yaratish lozim. Taraflar o'rtasida tuzilayotgan sharnoma bandlarida ham ushbu platformani keltirib o'tish kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.
2. O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik Kodeksi.
3. O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik Kodeksiga Sharx.
4. Fuqarolik Huquqi Darslik 2-Qism.
5. <https://lex.uz>